

Laki yhteistyön mahdollistajana

Euroopan unionin rahoittama
Elinvoimakeskus
Terveyden ja hyvinvoinnin laitos
TURUN YLIOPISTO
LAPIN YLIOPISTO
UNIVERSITY OF LAPLAND
vuorovedoin

SISÄLLYS

1. YLEISTÄ 3

1.1 Lapsi ja huoltaja 3

1.2 Yksityisyyden suoja 3

1.3 Julkisuus ja salassapito 4

1.4 Salassapidosta poikkeaminen julkisuuslain perusteella 6

1.5 Alaikäisen sosiaalihuollon asiakkaan kielto-oikeus 6

1.6 Alaikäisen potilaan kielto-oikeus 7

2. SOSIAALI- JA TERVEYDENHUOLTO 9

2.1 Tiedonsaantioikeus sosiaali- ja terveydenhuollon välillä yhteisessä palvelussa 9

2.2 Tiedonsaantioikeus sosiaali- ja terveyspalveluiden välillä 9

2.3 Sosiaalihuollon palvelunantajan oikeus luovuttaa tietoa asiakkaan edun tai yleisen edun vuoksi 10

2.4 Velvollisuus antaa tietoja sosiaaliviranomaiselle 11

2.5 Yhteydenotto ja ilmoitus sosiaalihuoltoon 12

2.6 Sosiaalihuollon työntekijän ilmoitus muulle viranomaiselle asiakkaan tuen tarpeesta 13

2.7 Monialainen yhteistyö 14

2.8 Lastensuojeluilmoitus 14

2.9 Ennakollinen lastensuojeluilmoitus 16

2.10 Velvollisuus antaa lausuntoja lapsen asioista vastaavan lastensuojelun sosiaalityöntekijän pyynnöstä huostaanottoa valmisteltaessa 17

2.11 Lapseen kohdistuneen seksuaali- ja pahoinpitelyrikoksen selvittäminen 17

3. SIVISTYSTOIMI JA OPISKELUHUOLTO 19

3.1 Tietojen luovuttaminen ja saaminen perusopetuslain nojalla 19

3.2 Tietojen saaminen varhaiskasvatuksessa 19

3.3 Tietojen saaminen lukiolaissa 20

3.4 Ammatillisen koulutuksen järjestäjän oikeus luovuttaa välttämättömiä tietoja 20

3.5 Tietojen luovuttaminen opiskeluhuollossa 21

3.6 Tietojen luovuttaminen etsivälle nuorisotyölle 23

4 MENETTELY TIETOJEN PYYTÄMISESSÄ JA LUOVUTTAMISESSA 24

1. YLEISTÄ

1.1 Lapsi ja huoltaja

Lapsen huollolla tarkoitetaan oikeutta ja velvollisuutta huolehtia lapsesta sekä päättää hänen henkilöään koskevista asioista siltä osin kuin lapsella itsellään ei ole oikeutta päättää niistä. Laissa lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta (361/1983, ”lapsenhuoltolaki”) korostetaan huoltajan velvoitteita ja tehtäviä, ja toisaalta lapsen oikeuksia.

Huoltajalla on oikeus päättää lapsen hoidosta, kasvatuksesta, asuinpaikasta sekä muista henkilökohtaisista asioista. Ennen kuin huoltaja tekee päätöksen lapsen henkilökohtaisessa asiassa, hänen tulee keskustella asiasta lapsen kanssa, jos se lapsen ikään ja kehitystasoon sekä asian laatuun nähden on mahdollista. Huoltajan on kiinnitettävä huomiota lapsen mielipiteeseen ja toivomuksiin. Huoltaja edustaa lasta tämän henkilöä koskevissa asioissa, jollei laissa ole toisin säädetty.[1]

Ensisijaisesti vastuu lapsen turvallisuudesta kuuluu lapsen vanhemmille tai muulle hänen kasvatuksestaan ja kehityksestään vastaavalle henkilölle. Julkisen vallan tulee kuitenkin tukea lapsen kasvatuksesta ja huolenpidosta vastaavia henkilöitä tehtävässään.

Huoltajalla on myös oikeus edustaa lastaan tämän henkilöä koskevissa asioissa, jos laissa ei ole toisin säädetty. Tällaisia erityissäännöksiä, joissa säädetään lapsen itse- ja myötämääräämisoikeudesta, sisältyy muun muassa lakiin sosiaali- ja terveydenhuollon asiakastietojen käsittelystä (703/2023, ”asiakastietolaki”) ja oppilas- ja opiskelijahuoltolakiin (1287/2013, ”opiskeluhuoltolaki”).

1.2 Yksityisyyden suoja

Tietojen käsittelyssä on huomioitava EU:n yleinen tietosuoja-asetus (2016/679, GDPR, ”tietosuoja-asetus”) ja tietosuojalaki (1050/2018), jotka koskevat kaikkia rekisterinpitäjiä[2]. Henkilötietojen käsittelyllä tarkoitetaan sekä sähköisesti että manuaalisesti tapahtuvaa tietojen keräämistä, tallentamista, järjestämistä, käyttöä, siirtämistä, luovuttamista, säilyttämistä, muuttamista, yhdistämistä, suojaamista, poistamista, tuhoamista ja muita henkilötietoihin kohdistuvia toimenpiteitä[3].

---

[1] Lapsenhuoltolain 4 §

[2] Rekisterinpitäjällä tarkoitetaan esimerkiksi viranomaista, virastoa tai muuta elintä, joka määrittelee henkilötietojen käsittelyn tarkoitukset ja keinot. Rekisteripitäjä on vastuussa tietojen käsittelyn lainmukaisuudesta. Vrt. tietosuoja-asetuksen 4 artiklan 7 kohta ja 5 artiklan 2 kohta.

[33] Tietosuoja-asetus, 4 artiklan 1 kohdan 2 alakohta

Henkilön terveyttä koskevat tiedot kuuluvat erityisiin henkilötietoryhmiin, joiden käsittely on lähtökohtaisesti kiellettyä. Erityisiin henkilötietoryhmiin kuuluvat myös henkilötiedot, joista ilmenee muun muassa rotu tai etninen alkuperä, uskonnollinen tai filosofinen vakaumus tai ammattiliiton jäsenyys[4].

Suomen perustuslaissa ja useissa Suomeakin sitovissa kansainvälisissä sopimuksissa on taattu jokaisen yksityiselämän suoja. Ihmisillä on myös oikeus henkilökohtaiseen vapauteen, mihin sisältyy itsemääräämisoikeus. Jokaisella on oikeus henkilökohtaiseen turvallisuuteen ja julkisella vallalla on velvollisuus toimia ihmisten suojaamiseksi esimerkiksi rikoksia vastaan. Erityisesti haavoittuvien ryhmien osalta on poikkeuksia henkilön auttamiseksi ilman hänen omaa suostumustaan.

Oikeus saada tietoa sekä oikeus tai velvollisuus luovuttaa henkilön yksityiselämän piiriin kuuluvia tietoja salassapidon estämättä edellyttävät, että tiedon saaminen tai luovuttaminen on välttämätöntä, ja niistä on säädettävä laintasoisesti.

1.3 Julkisuus ja salassapito

Julkisuusperiaate

Viranomaisten toiminnan julkisuudesta annetun lain (621/1999, ”julkisuuslaki”) mukaan viranomaisen asiakirjat ovat julkisia, jollei siihen ole erikseen säädetty rajoituksia. Esimerkiksi yksityisen henkilön etujen suojaamiseksi on laissa voitu säätää rajoituksia julkisuusperiaatteeseen. Julkisuuslakia sovelletaan sekä viranomaiselle toimitettuun että viranomaisen itse laatimaan asiakirjaan.

Laissa on lueteltu salassa pidettävät viranomaisen asiakirjat, joista saa antaa tiedon vain, jos siitä erikseen säädetään. Niitä ovat esimerkiksi asiakirjat, jotka sisältävät tietoja

- henkilön perhe-elämästä
- sosiaalihuollon asiakkaasta
- henkilön terveydentilasta tai vammaisuudesta
- henkilön saamasta terveydenhuollon ja kuntoutuksen palvelusta.

Julkisuuslaki koskee mm. valtion hallintoviranomaisia sekä muita valtion virastoja ja laitoksia sekä hyvinvointialueita ja kuntia. Se voi koskea myös yksityistä toimijaa, esimerkiksi järjestöä, yritystä tai yksityistä henkilöä, kun se hoitaa julkista tehtävää ja käyttää siinä lain nojalla julkista valtaa.

Salassapito ja vaitiolovelvollisuus

Asiakirjasalaisuus tarkoittaa velvollisuutta säilyttää asiakirjan salaisuus. Se koskee kirjallisia dokumentteja, sähköisiä tallenteita ja niiden kopioita.

[4] Tietosuoja-asetuksen 9 artikla

Vaitiolovelvollisuus tarkoittaa kieltoa paljastaa asiakirjan salassa pidettävää sisältöä tai tietoa, tai muuta vaitiolovelvollisuuden piiriin kuuluvaa seikkaa. Vaitiolovelvollisuus koskee myös työtehtävissä saatua tietoa, jota ei ole tallennettu asiakirjaan, esimerkiksi asiakasneuvottelussa saatua tietoa.

Hyväksikäyttökielto tarkoittaa, että se, joka on saanut salassa pidettävän tiedon, ei saa käyttää tietoa omaksi tai toisen hyödyksi, tai toisen vahingoksi.

Vaitiolovelvollisuus koskee

- viranomaisen palveluksessa olevaa tai luottamustehtävää hoitavaa henkilöä
- sitä, joka toimii viranomaisen toimeksiannosta (esim. viranomaisen käyttäessä ostopalvelua myös yksityinen taho voi olla salassapitovelvollinen)
- toimeksiantotehtävää hoitavan palveluksessa olevaa ja
- erityisestä syystä viranomaisessa toimivaa (esim. harjoittelijaa, työllistettyä, siviilipalveluhenkilöä)
- sitä, joka on saanut salassa pidettävän tiedon erityisellä perusteella.[5]

Vaitiolovelvollisuus jatkuu senkin jälkeen, kun toiminta viranomaisen palveluksessa tai tehtävän hoitaminen viranomaisen lukuun on päättynyt.

Sosiaali- ja terveydenhuollon asiakastietojen salassapito

Asiakastietolain 4 §:n mukaan sosiaali- ja terveydenhuollon asiakastiedot ovat pysyvästi salassa pidettäviä. Salassa pidettävää asiakastietoa sisältävää asiakirjaa, tai sen kopiota tai tulostetta, ei saa näyttää eikä luovuttaa sivulliselle. Niitä ei saa myöskään antaa sivullisen nähtäväksi tai käytettäväksi. Vaitiolovelvollisuudesta ja salassapidosta voidaan poiketa asiakkaan tai hänen laillisen edustajansa suostumuksella tai jos tietojen antamisesta on säädetty lailla.

”Sivullisella” tarkoitetaan terveydenhuollossa muita kuin palvelunantajan tai apteekin palveluksessa, lukuun tai sen toimeksiannosta potilaan terveyspalvelujen järjestämiseen tai toteuttamiseen, tai muihin niihin liittyviin tehtäviin, osallistuvia henkilöitä. Sosiaalihuollossa sivullisella tarkoitetaan muita kuin palvelunantajan palveluksessa, lukuun tai sen toimeksiannosta asiakkaan sosiaalipalvelujen järjestämiseen tai toteuttamiseen, tai niihin liittyviin tehtäviin osallistuvia henkilöitä.

Salassapito opetuksessa

Julkisuuslain salassapitoa koskeva sääntely koskee myös opetusta ja varhaiskasvatusta. Opiskeluhuoltoa koskevat asiakirjat ovat myös salassa pidettäviä.

Perusopetuslain (628/1998) 40 §:n 1 momentissa on erikseen säädetty, että muun muassa

- rehtori
- opettaja

[5] Julkisuuslain 23 §

- koulunkäyntiavustaja
- kouluterveydenhuollon edustaja
- opiskeluhuollon kuraattori
- opiskeluhuollon psykologi ja
- opetusharjoittelua suorittavat henkilöt

eivät saa ilmaista sivulliselle, mitä he ovat perusopetusalain mukaisia tehtäviä hoitaessaan saaneet tietää oppilaiden tai heidän perheenjäsentensä henkilökohtaisista oloista ja taloudellisesta asemasta.

Lisäksi varhaiskasvatuslaissa (540/2018) on säädetty erikseen, että julkisuuslain mukainen salassapito koskee myös yksityisen palveluntuottajan järjestämää tai tuottamaa varhaiskasvatuksessa. Julkisuuslaissa säädetyn lisäksi lapsen tuen tarvetta, tukitoimia ja niiden toteuttamista koskevat tiedot sekä lapsen henkilökohtaisten ominaisuuksien arviointia koskevat tiedot ovat salassa pidettäviä. Myös lapsen varhaiskasvatussuunnitelma on salassa pidettävä.

Lisätietoa saa Opetushallituksen oppaasta *Julkisuus ja tiedonhallinta opetustoimessa*. Opetushallitus, Oppaat ja käsikirjat 2018:5a. julkisuus_ja_tiedonhallinta_opetustoimessa.pdf

1.4 Salassapidosta poikkeaminen julkisuuslain perusteella

Yleiset perusteet oikeudelle luovuttaa salassa pidettäviä tietoja ovat:

- se, jonka etuja salassapitosäänteylyllä suojataan, antaa suostumuksensa tai
- tiedon antamisesta tai toisen tahon oikeudesta tiedon saamiseen on laissa nimenomaisesti säädetty. [6]

Lisäksi on useita erityislakeja, joissa on säädetty oikeudesta saada salassa pidettäviä tietoa, ja oikeudesta tai velvollisuudesta luovuttaa tietoa oma-aloitteisesti tai pyynnöstä. Tässä käsitellään niistä keskeisimmät, joiden tavoitteena on lapsen suojeleminen. Tähän on nostettu vain ne keskeiset säännökset, jotka koskevat tiedon luovuttamista ja saamista sosiaalihuollon, terveydenhuollon ja opetuksen välillä.

1.5 Alaikäisen sosiaalihuollon asiakkaan kielto-oikeus[7]

Sosiaalihuollon asiakkaana olevan lapsen mielipide on selvitettävä ja otettava huomioon hänen ikänsä ja kehitystasonsa mukaan[8]. Luovutettaessa tietoja sivulliselle on siis suostumus pyydettävä ensisijaisesti lapselta, jos hänellä on edellytykset arvioida suostumuksen merkitystä. Muutoin

[6] Julkisuuslain 26 §:n 1 mom.
[7] Asiakastietolain 51 §:n 2 mom.
[8] Laki sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista (812/2000) 10 §:n 1 mom.

suostumuksen antaa huoltaja tai muu lapsen laillinen edustaja. Mitä varttuneemmasta ja kehittyneemmästä lapsesta on kysymys, sitä tärkeämpää viranomaisen on selvittää hänen mielipiteensä ja ottaa se huomioon tehdessään lapsen itsemääräämisoikeuteen ja yksityisyyteen puuttuvia tai niihin liittyviä päätöksiä.

Alaikäisellä on ottaen huomioon hänen ikänsä ja kehitystasonsa oikeus painavasta syystä kieltää antamasta itseään koskevaa tietoa lailliselle edustajalleen, jollei se ole selvästi vastoin lapsen etua. Lasta tulee informoida mahdollisuudesta käyttää kielto-oikeutta, jos oikeuden käyttämisen edellytykset täyttyvät.

Kielto-oikeutta arvioitaessa on siis kiinnitettävä huomiota

- lapsen ikään,
- lapsen kehitystasoon – lapsen tulee olla riittävän kehittynyt pystyäkseen perustelemaan pyyntönsä järkevästi sekä ymmärtämään kiellon merkityksen,
- siihen, onko kiellolle olemassa painava syy – otettava huomioon myös asian laatu. Jos kyseessä ei ole kovinkaan merkittävä asia jo varttuneemman lapsen kannalta, kynnys kiellon noudattamiseen on matalampi.
- tiedon luovuttamatta jättämisen vaikutukseen lapsen edun kannalta. Jos tiedon luovuttamatta jättäminen olisi selvästi vastoin lapsen etua, on tieto luovutettava lapsen huoltajalle tai muulle lailliselle edustajalle alaikäisen kiellosta huolimatta. Kiellon voi katsoa olevan vastoin lapsen etua, jos se esim. estää lapsesta huolta pitävää henkilöä huolehtimasta asianmukaisesti lapsen hoidosta ja kasvatuksesta.

Tyypillisiä tilanteita, joissa tiedon antamatta jättäminen voisi olla lapsen edun vastaista, ovat lapsen huumeidenkäyttö, rikollinen elämäntapa tai tilanne, jossa lasta kiusataan jatkuvasti koulussa. Arviointi tehdään kuitenkin tapauskohtaisesti, esimerkiksi arvioiden sitä, vaarantaisiko tiedon antaminen huoltajalle alaikäisen kuntoutumisen kannalta tärkeän asiakassuhteen.

1.6 Alaikäisen potilaan kielto-oikeus[9]

Terveydenhuollossa alaikäinen, joka on ikänsä ja kehitystasonsa perusteella riittävän kypsä ymmärtämään hoitoratkaisujen merkityksen, päättää itse hoidostaan[10]. Alaikäinen päättää itse hoidostaan, jos hän ikänsä ja kehitystasonsa perusteella on kypsä arvioimaan kulloisenkin hoitoratkaisun merkityksen. Huoltaja (tai muu laillinen edustaja) päättää alaikäisen hoidosta vain tilanteissa, joissa alaikäinen ei ole siihen riittävän kehittynyt. Silloin alaikäistä hoidetaan yhteisymmärryksessä hänen huoltajansa tai muun laillisen edustajansa kanssa. Harkinnan ja päätöksen siitä, onko alaikäinen kypsä ottamaan itse kantaa hoitoonsa, tekee hoidosta vastaava terveydenhuollon ammattihenkilö.

[9] Asiakastietolain 51 §:n 1 mom.
[10] Laki potilaan asemasta ja oikeuksista (785/1992) 7 §

Alaikäisellä potilaalla on oikeus kieltää antamasta kulloiseenkin hoitoonsa liittyviä potilastietojaan huoltajalleen tai muulle lailliselle edustajalleen, jos hän ikänsä ja kehitystasonsa perusteella kykenee itse päättämään asiasta. Terveydenhuollon ammattihenkilön velvollisuus on informoida alaikäistä oikeudesta. Jos hoidostaan päättämään kykenevä alaikäinen on kieltänyt tietojensa antamisen, ei tietoja näytetä huoltajalle OmaKanta-palvelussa eikä niitä voi muuallakaan tavoin luovuttaa terveydenhuollosta.

2. SOSIAALI- JA TERVEYDENHUOLTO

2.1 Tiedonsaantioikeus sosiaali- ja terveydenhuollon välillä yhteisessä palvelussa

Siinä määrin, kuin on yhteisen palvelun toteuttamisen kannalta välttämätöntä, voi terveydenhuollon ammattihenkilö saada ja käyttää sosiaalihuollon asiakasrekisteriin tallennettuja sosiaalihuollon asiakastietoja, ja sosiaalihuollon ammattihenkilö potilasrekisteriin tallennettuja potilastietoja. Sosiaali- ja terveydenhuollon yhteinen palvelu tarkoittaa palvelua, jota toteutetaan sekä sosiaali- että terveydenhuollon säädösten perusteella, ja jonka toteuttamiseen osallistuu sekä sosiaali- että terveydenhuollon tehtävää hoitavia henkilöitä. Asia on määritelty tarkemmin oppaassa sosiaali- ja terveydenhuollon asiakastietojen käsittelystä[11].

Sosiaali- ja terveysministeriö on antanut asetuksen asiakastietojen käsittelystä (457/2024), Siinä on muun muassa säädetty käyttöoikeuksista. Asiaa on selostettu tarkemmin omassa oppaassaan[12].

2.2 Tiedonsaantioikeus sosiaali- ja terveyspalveluiden välillä

Asiakastietolain 53 §:n 2 momentin mukaan sosiaalihuollon palvelunantajalla on oikeus saada ja käyttää potilastietoja asiakkaan sosiaalipalvelun järjestämiseksi tai toteuttamiseksi. Edellytyksenä tiedon saamiselle ja käyttämiselle on asiakkaan antama luovutuslupa. Luovutusluvasta tulee ilmetä, mitä potilastietoja sosiaalihuollon palvelunantajalla on oikeus saada ja käyttää sosiaalipalvelun järjestämiseksi ja toteuttamiseksi.

Asiakastietolain 53 §:n 3 momentin mukaan terveydenhuollon palvelunantajalla on oikeus saada ja käyttää sosiaalihuollon asiakastietoja asiakkaan terveyspalvelun järjestämiseksi tai toteuttamiseksi. Tässäkin edellytyksenä on asiakkaan antama yksilöity luovutuslupa. Sosiaali- ja terveydenhuollon välistä luovutuslupaa on selostettu tarkemmin edellä mainitussa asiakastietolain soveltamisoppaassa (s. 89).

Tietyissä tilanteissa sosiaali- ja terveydenhuollon palvelunantajalla on oikeus saada ja käyttää asiakastietoa ilman asiakkaan antamaa luovutuslupaa. Sosiaalihuollon palvelunantajalla on salassapidon estämättä oikeus saada ja käyttää välttämättömiä potilastietoja asiakkaan sosiaalipalvelun järjestämiseksi tai toteuttamiseksi, jos asiakkaalla ei ole muistisairauden, mielenterveyden häiriön, kehitysvammaisuuden tai vastaavan syyn takia edellytyksiä arvioida

[11] *Opas sosiaali- ja terveydenhuollon asiakastietojen käsittelystä*. Sosiaali- ja terveysministeriö 12/2024. https://yhteistyotilat.fi/wiki08/spaces/JULOPTA/pages/198699845/Opas+sosiaali-+ja+terveydenhuollon+asiakastietojen+k%C3%A4sittelyst%C3%A4

[12] *Sosiaali- ja terveydenhuollon käyttöoikeussääntelyn soveltamisohje*. Sosiaali- ja terveysministeriö 11/2024. https://yhteistyotilat.fi/wiki08/spaces/JULKOSO/overview.

annettavan luovutusluvan merkitystä eikä hänellä ole laillista edustajaa[13]. Tällöin tiedon saaminen perustuu käyttöoikeusasetukseen.

Sosiaalihuollon *viranomaisella* on myös oikeus saada terveydenhuollon palvelunantajilta sosiaalihuollon asiakassuhteeseen olennaisesti vaikuttavat tiedot ja selvitykset, jotka viranomaiselle säädetyn tehtävän vuoksi ovat välttämättömiä asiakkaan

1. sosiaalihuollon tarpeen selvittämiseksi
2. sosiaalihuollon järjestämiseksi ja siihen liittyvien toimenpiteiden toteuttamiseksi sekä
3. viranomaiselle annettujen tietojen tarkistamista varten.[14]

Tiedonsaantioikeus voidaan toteuttaa tietojärjestelmän avulla noudattaen käyttöoikeusasetusta. On myös mahdollista, että tietoa pyydetään tekemällä tietopyyntö terveydenhuollon palvelunantajalle.

2.3 Sosiaalihuollon palvelunantajan oikeus luovuttaa tietoa asiakkaan edun tai yleisen edun vuoksi[15]

Sosiaalihuollon palvelunantaja saa antaa salassapidettävää tietoa, jos asiakkaalta ei voida saada luovutuslupaa asiakkaan muistisairauden, mielenterveyden häiriön, kehitysvammaisuuden tai vastaavan syyn takia taikka jos asiakas tai hänen laillinen edustajansa kieltää tiedon luovuttamisen, tai asiakas kieltää tietojen luovuttamisen. Edellytyksenä on kuitenkin, että tiedot ovat välttämättömiä asiakkaan

- hoidon, huollon tai koulutuksen tarpeen selvittämiseksi
- hoidon, huollon tai koulutuksen järjestämiseksi tai toteuttamiseksi tai
- toimeentulon edellytysten turvaamiseksi.

Lisäksi edellytyksenä tietojen luovuttamiselle on, että

- se, jota asiakirja koskee, on hoidon tai huollon ilmeisessä tarpeessa terveytensä, kehityksensä tai turvallisuutensa vaarantumisen vuoksi eikä hoidon tai huollon tarvetta muutoin voida selvittää taikka hoidon tai huollon toimenpiteitä toteuttaa
- tieto on tarpeen lapsen edun vuoksi tai
- tieto on tarpeen asiakkaan välttämättömien etujen ja oikeuksien turvaamiseksi, eikä asiakkaalla itsellään ole edellytyksiä arvioida asian merkitystä.

[13] Asiakastietolain 53 §:n 5 ja 6 mom.
[14] Asiakastietolain 53 §:n 5 mom.
[15] Asiakastietolain 56 §

Näissä tapauksissa tietoja saa luovuttaa

- toiselle sosiaalihuollon julkiselle palvelunantajalle
- julkisen sosiaalihuollon palvelunantajan lukuun toimivalle palveluntuottajalle tai sen toimeksiannosta sosiaalihuollon tehtäviä suorittavalle henkilölle tai yhteisölle ja
- muulle suomalaiselle tai ulkomaiselle viranomaiselle.

Oikeutta luovuttaa tietoa terveydenhuoltoon on selostettu luvussa Tiedonsaantioikeus sosiaali- ja terveyspalveluiden välillä.

Yksityiselle sosiaali- tai terveydenhuollon palvelunantajalle saa kuitenkin luovuttaa vain välttämättömät tiedot asiakkaan välittömän hoidon tai huollon toteuttamiseksi tai muusta vastaavasta syystä. Myös yksityiselle henkilölle tai yhteisölle saa luovuttaa välttämättömän tiedon, mutta tilanteen on oltava sellainen, että tiedon antaminen on välttämätöntä

- asiakkaan tahdon selvittämiseksi
- sosiaalihuollon tarpeen selvittämiseksi tai
- sosiaalihuollon toimenpiteen toteuttamiseksi.

Yksityinenkin henkilö tai yhteisö ovat salassapitovelvollisia heille annetun tiedon osalta. Erityisesti silloin, kun tietoja luovutetaan yksityisille tahoille, sosiaalihuollon viranomaisen tulee korostaa näidenkin vaitiolovelvollisuuden merkitystä. Tietoja tarvitaan esimerkiksi pidettäessä neuvotteluja lastensuojelun asiakkaana olevan lapsen asiassa tai kartoitettaessa hänen läheisverkostoaan.

Yleensäkin tietoja saadaan antaa vain siinä määrin kuin on välttämätöntä asiakkaan välittömän hoidon tai huollon toteuttamiseksi tai muusta tähän rinnastettavasta syystä (esim. välttämätöntä asiakkaan hengen tai terveyden kannalta).

2.4 Velvollisuus antaa tietoja sosiaaliviranomaiselle[16]

Sosiaalihuollon julkisella palvelunantajalla on oikeus saada salassapitosäännösten estämättä pyynnöstä ja maksutta muun muassa valtion ja kunnan viranomaiselta, muulta julkisoikeudelliselta yhteisöltä ja koulutuksen järjestäjältä

- sosiaalihuollon asiakassuhteeseen olennaisesti vaikuttavat tiedot ja selvitykset
- jotka viranomaiselle laissa säädetyn tehtävän vuoksi ovat välttämättömiä
    - asiakkaan sosiaalihuollon tarpeen selvittämiseksi
    - sosiaalihuollon järjestämiseksi ja
    - siihen liittyvien toimenpiteiden toteuttamiseksi sekä
    - viranomaiselle annettujen tietojen tarkistamista varten.

[16] Asiakastietolain 64 §:n 1 mom.

Kyseeseen voi tulla tiedon hankkiminen lastensuojelun tarpeen selvittämiseksi, huostaanoton valmistelemiseksi tai laadittaessa tuomioistuimelle olosuhdeselvitystä lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta annetun lain (361/1983) 16 §:n mukaisesti. Myös opiskeluhuoltopalveluja oppilaalle järjestävä opiskeluhuollon kuraattori voi säännöksen nojalla pyytää tietoja koululta, kun tiedoilla on merkitystä kuraattoripalvelun järjestämisessä.

Velvollisuus luovuttaa tietoa sosiaalihuollon viranomaiselle koskee

- valtion ja kunnan viranomaista sekä muuta julkisoikeudellista yhteisöä
- Kansaneläkelaitosta, Eläketurvakeskusta, eläkesäätiötä ja muuta eläkelaitosta
- vakuutuslaitosta
- koulutuksen järjestäjää
- sosiaalipalvelun tuottajaa.

Terveydenhuollon osalta asiaa on selostettu luvussa Tiedonsaantioikeus sosiaali- ja terveyspalveluiden välillä.

Tiedot tulee luovuttaa maksutta ja salassapitosäännösten estämättä. Oma-aloitteinen luovutus ei ole tämän säännöksen perusteella sallittua. Sosiaaliviranomaisen on näiden salassapidettävien tietoja osalta yksilöitävä ja perusteltava tietopyyntönsä.

2.5 Yhteydenotto ja ilmoitus sosiaalihuoltoon[17]

Muun muassa seuraavilla henkilöillä on velvollisuus ohjata asiakas hakemaan sosiaalipalveluja, jos he saavat tietää, että henkilöllä on ilmeinen sosiaalihuollon tarve:

- terveydenhuollon ammattihenkilö
- sosiaalikuraattori
- sosiaalitoimen palveluksessa oleva
- opetustoimen palveluksessa oleva
- liikuntatoimen palveluksessa oleva ja
- lasten varhaiskasvatuksen palveluksessa oleva.

Myös muut kuin laissa velvoitetut henkilöt voivat ottaa yhteyttä sosiaalitoimeen yhdessä asianosaisten kanssa salassapitosäännösten estämättä. Henkilön suostumuksella voidaan ohjata hänet ottamaan yhteyttä sosiaalihuoltoon tai tarpeen havainnut taho voi itse ottaa yhteyttä sosiaalihuoltoon asiakkaan tai hänen laillisensa edustajansa suostumuksen perusteella.

[17] Sosiaalihuoltolain (1301/2014) 35 §

Käytännössä tarve on voinut tulla ilmi esimerkiksi asiakkaan kanssa keskusteltaessa tai muiden havaintojen perusteella. Erityisen tärkeää ohjaaminen ja yhteydenotto on silloin, jos henkilö ei kykene oma-aloitteisesti hakeutumaan oikean palvelun luokse.

Jos

- yhteydenottoon ei saada suostumusta tai
- lapsen tilanne vaatii niin kiireellistä yhteydenottoa, ettei suostumusta ehditä pyytää tai
- sitä ei voida pyytää esimerkiksi epäiltäessä pahoinpitelyä tai seksuaalista hyväksikäyttöä

on tehtävä ilmoitus viipymättä ilman asiakkaan suostumusta. Kyseeseen voi tulla myös lastensuojeluilmoitus. Tavoite on, toimitaan yhteistyössä lapsen ja / tai hänen huoltajansa kanssa. Suostumuksen hankkiminen ei kuitenkaan saa viivästyttää yhteydenottoa siten, että lapsen tilanne vaarantuu.

Jos yhteydenotto sosiaalihuoltoon tuen tarpeen arvioimiseksi on tehty, ei samojen tietojen perusteella tarvitse erikseen tehdä lastensuojeluilmoitusta, jos yhteydenotto tehdään viipymättä ja yhteydenoton yhteydessä ilmoitusvelvollinen henkilö ilmoittaa yhteydenottoon johtaneet syyt.

2.6 Sosiaalihuollon työntekijän ilmoitus muulle viranomaiselle asiakkaan tuen tarpeesta[18]

Jos sosiaalihuollon työntekijä toteaa, etteivät sosiaalihuollon palvelut yksin riitä asiakkaalle, on hänen otettava asiakkaan ja / tai hänen huoltajansa suostumuksella yhteyttä tarvittavia palveluita järjestävään viranomaiseen. Ilmoitus perustuu lähtökohtaisesti sosiaalihuollon ammattihenkilön tai omatyöntekijän yhdessä asiakkaan kanssa tekemään arvioon, ettei asiakas tule riittävästi autetuksi ilman viranomaista, jolle ilmoitus tehdään. Vaatimuksesta saada asiakkaan suostumus voidaan poiketa, jos asiakastietolain edellytykset täyttyvät.

Sen viranomaisen, joka vastaanottaa yhteydenoton sosiaalihuollosta, on asiakkaan ja / tai huoltajan suostumuksella ilmoitettava yhteydenoton tehneelle sosiaaliviranomaiselle, mihin toimiin se on ilmoituksen johdosta ryhtynyt. Tämä ilmoitus tulee tehdä ilman aiheetonta viivytystä, mutta toisaalta ilmoituksen tekeminen ei ole välttämätöntä, jos se on ilmeisen tarpeetonta (esim. jos verkostoyhteistyö jatkuu).

Jos sosiaalihuoltoon vastataan esimerkiksi, että asiakas on laitettu jonoon tai että hän ei kuulu kyseisen viranomaisen toimien piiriin, tulee viranomaisten yhteistyössä pyrkiä löytämään asiakkaan kannalta perusteltu ratkaisu. Tarkoituksena on myös varmistaa, ettei asiakas jää ilmoituksen jälkeen vaille tukea viranomaisten eriävien näkemysten vuoksi, vaan että sosiaalihuollossa olisi tietoa asiakkaan asian etenemisestä.

[18] Sosiaalihuoltolain 40 §

Tavoitteena on tukea asiakaslähtöistä työskentelyä sekä tukea ja auttaa asiakasta tai perhettä kokonaisvaltaisesti ja joustavasti yli hallinnonalarajojen. Ilmoitusmenettelyllä voidaan käynnistää saumaton yhteistyö esimerkiksi sosiaali- ja mielenterveyspalvelujen välillä, kun asiakkaan sosiaalinen kuntoutuminen edellyttää hänen mielenterveydellistä kuntoutumistaan.

2.7 Monialainen yhteistyö[19]

Sosiaalihuollon viranomaisen on huolehdittava siitä, että palvelutarpeen arvioimisessa, päätösten tekemisessä ja sosiaalihuollon toteuttamisessa on käytettävissä henkilön tarpeisiin nähden riittävästi asiantuntemusta ja osaamista. Muilla toimijoilla on velvollisuus sosiaaliviranomaisen pyynnöstä osallistua henkilön palvelutarpeen arviointiin ja asiakassuunnitelman laatimiseen. Esimerkiksi perusopetuksen työntekijällä on velvollisuus osallistua sosiaalihuollon työntekijän pyynnöstä oppilaan palvelutarpeen arviointiin ja asiakassuunnitelman laatimiseen, jos lapsen tarpeiden arviointi ja niihin vastaaminen tätä edellyttää.

Yhteistyö eri toimijoiden välillä on toteutettava siten, että sosiaalihuollon palvelut ja muut tarvittavat palvelut muodostavat asiakkaan edun mukaisen kokonaisuuden. Työntekijä on tarpeen mukaan yhteydessä eri asiantuntijoihin. Monialainen yhteistyö perustuu lähtökohtaisesti asiakkaan suostumukseen, jollei poikkeamista ole mahdollistettu laissa erikseen (asiakastietolain edellytysten täyttyessä).

Lapsiperheille suunnattujen palveluiden yhteistyötä tarvitaan toimialojen sisällä ja välillä sekä hyvinvointialueen, kunnan ja lapsille ja lapsiperheille palveluja ja tukitoimia tuottavien järjestöjen, seurakuntien, yritysten ja muiden tahojen välillä. Keskeisiä yhteistyötahoja ovat varhaiskasvatus sekä koulu ja nuorisotoimi. Myös perus- ja erityistason palvelut tarvitsevat yhteensovittamista. Lapsen elämän siirtymävaiheissa tulee huolehtia palveluketjujen jatkuvuudesta.

2.8 Lastensuojeluilmoitus[20]

Lastensuojeluilmoituksen tekemiseen velvollisia ovat *muun muassa* seuraavien tahojen

- palveluksessa olevat tai
- luottamustoimessa olevat tai
- vastaavissa tehtävissä
- toimeksiantosuhteessa tai itsenäisenä ammatinharjoittajana toimivat sekä kaikki terveydenhuollon ammattihenkilöt:
- sosiaali- ja terveydenhuolto;

[19] Sosiaalihuoltolain 41 §
[20] Lastensuojelulain (417/2007) 25 §:n 1 mom. Lastensuojeluilmoituksesta on tarkemmat ohjeet thl.fi-sivuston osiossa Ammattilaisohjeet (https://thl.fi/ohjeita-ammattilaisille/lastensuojeluilmoitus).

- opetustoimi;
- nuorisotoimi;
- sosiaalipalvelujen, lasten päivähoidon tai terveydenhuollon palvelujen tuottaja;
- opetuksen tai koulutuksen järjestäjä ja
- koululaisten aamu- tai iltapäivätoimintaa harjoittava yksikkö.

Ilmoitusvelvollisuus liittyy tehtävän hoitamisessa saatuihin tietoihin riippumatta siitä, onko tiedot saatu virka- tai työsuhteessa taikka itsenäisenä ammatinharjoittajana. Ilmoitusvelvollisuus koskee myös perheasioiden sovittelijoita.

Myös muut henkilöt voivat tehdä ilmoituksen, mutta heillä ei ole siihen velvollisuutta. Ilmoituksen voivat tehdä esimerkiksi lapsen huoltaja, sukulaiset, läheiset tai lapsi itse. Vastuu lastensuojeluilmoituksen tekemisestä on sillä työntekijällä, joka on tehnyt lapsen tilannetta koskevia havaintoja. Päätöstä lastensuojeluilmoituksesta ei saa lykätä, vaan ilmoitus on tehtävä viipymättä.

Lastensuojeluilmoitus tulee tehdä lapsesta, jonka

- hoidon ja huolenpidon tarve,
- kehitystä vaarantavat tekijät tai jonka
- oma käyttäytyminen

edellyttää lastensuojelun tarpeen selvittämistä.

Joskus työntekijän voi olla vaikea arvioida, edellyttääkö tilanne lastensuojeluilmoitusta vai voiko tilannetta vielä seurata. Epäselvissä tilanteissa voi konsultoida lastensuojelun työntekijöitä tai soittaa sosiaalipäivystykseen. Konsultaation voi tehdä lapsen henkilötietoja kertomatta.

Lastensuojeluilmoituksen syynä voi olla esimerkiksi:

- lapsen tarpeiden laiminlyönti (esim. lapsi ei saa riittävästi ruokaa),
- vanhempi/huoltaja on jättänyt lapsen heitteille,
- lapsen pahoinpitely tai seksuaalinen hyväksikäyttö tai niiden epäily tai uhka
- lapsen hoidossa tai huolenpidossa havaitaan muita puutteita tai osaamattomuutta, joka vaarantaa lapsen hyvinvointia (esim. vanhemman ja lapsen väliset vakavat vuorovaikutusongelmat tai lapsen sairauden hoitamattomuus ml. mielenterveyden häiriöt, jatkuva ravinnon, asianmukaisen vaatetuksen, yönen yms. puute),
- lapsen päihteiden käyttö,
- lapsesta huolehtivan aikuisen hoitamattomat päihde- tai mielenterveysongelmat, jaksamattomuus tai oman hoidon laiminlyöminen tai myös arjen tukiverkon puuttuminen silloin, kun nämä seikat vaarantavat lapsen hyvinvointia,
- muu asia herättää huolen lapsesta.

On hyvä käytäntö, että lastensuojeluilmoituksen tekemisestä keskustellaan etukäteen huoltajan ja / tai lapsen kanssa ja ilmoituksen syy perustellaan. Lastensuojeluilmoitus on keino saada tarvittavaa

apua. Työntekijän on myös hyvä kertoa, että hänellä on velvollisuus tehdä lastensuojeluilmoitus. Avoimuus vahvistaa perheen ja työntekijän välistä suhdetta. Näin on silloinkin, kun lapsi tai vanhemmat itse olisivat eri mieltä lastensuojeluilmoituksen aiheellisuudesta: työntekijä osoittaa toiminnallaan, että uskaltaa ottaa puheeksi myös vaikeat asiat ja toimia niiden suhteen avoimesti.

Lastensuojeluilmoituksen tekeminen voidaan korvata yhdessä lapsen tai hänen vanhempansa kanssa tehdyllä yhteydenotolla sosiaalihuoltoon tuen tarpeen arvioimiseksi. Tällöin yhteydenotto sosiaalihuoltoon on tehtävä viipymättä, ja viranomaisen tai ammattilaisen tulee kertoa yhteydenottoon johtaneet syyt. Jos yhteydenotto sosiaalihuoltoon tuen tarpeen arvioimiseksi on tehty, ei samojen tietojen perusteella tarvitse erikseen tehdä lastensuojeluilmoitusta.

Ensisijaisesti on pyrittävä toimimaan yhteistyössä asiakkaiden kanssa. Suostumuksen hankkiminen ei kuitenkaan saa viivästyttää yhteydenottoa siten, että lapsen tilanne vaarantuu. Jos yhteydenottoon ei saada suostumusta tai lapsen tilanne vaatii niin kiireellistä yhteydenottoa, ettei suostumusta ehditä pyytää, on lastensuojeluilmoitus tehtävä viipymättä ilman asiakkaan suostumusta.

2.9 Ennakollinen lastensuojeluilmoitus[21]

Ennen lapsen syntymää on salassapitosäännösten estämättä tehtävä ennakollinen lastensuojeluilmoitus, jos on perusteltua syytä epäillä, että lapsi tulee tarvitsemaan lastensuojelun tukitoimia välittömästi syntymänsä jälkeen. Ilmoitusvelvollisuus koskee samoja tahoja kuin varsinainen lastensuojeluilmoitus.

Ennakollinen lastensuojeluilmoitus tulee tehdä, kun ilmoittajalla on varmaa tietoa esimerkiksi tulevan äidin tai isän päihdeongelmasta, vakavasta mielenterveyden häiriöstä, vapausrangaistuksesta tai lähisuhdeväkivallasta. Pelkkä päihteidenkäytön epäily ei riitä ennakollisen ilmoituksen tekemiseen.

Sosiaalihuollon viranomaisen on kiireellisissä tapauksissa arvioitava sosiaalipalvelujen tarve viipymättä. Lastensuojelun asiakkuus ei kuitenkaan voi alkaa ennen lapsen syntymää. Yhteistyössä lastensuojelun tai yleisen sosiaalihuollon työntekijän kanssa voidaan arvioida ja suunnitella välittömästi lapsen syntymän jälkeen tarvittavat palvelut. Tämä edellyttää toimivia yhteistyökäytäntöjä oikea-aikaisen avun järjestämiseksi ja tiedonkulun varmistamiseksi.

[21] Lastensuojelulain 25 c §

2.10 Velvollisuus antaa lausuntoja lapsen asioista vastaavan lastensuojelun sosiaalityöntekijän pyynnöstä huostaanottoa valmisteltaessa

Tietyillä tahoilla on velvollisuus antaa lausunto, jos sitä tarvitaan huostaanoton valmistelussa, huostaanotosta päätettäessä tai sijaishuoltoa järjestettäessä. Velvollisuus antaa lausunto perustuu lastensuojelun lapsen asioista vastaavan sosiaalityöntekijän pyyntöön. Pyynnössä tulee yksilöidä, mitä tietoja pyydetään. Näitä tahoja ovat muun muassa sosiaali- ja terveydenhuollon palvelunantajat, valtion ja kunnan viranomaiset sekä muut julkisoikeudelliset yhteisöt sekä koulutuksen järjestäjältä

Lausuntoa voidaan pyytää, kun

- ollaan valmistelemassa lapsen huostaanottoa
- päätetään lapsen huostaanotosta
- päätetään huostaanoton lopettamisesta sekä
- vaihdetaan lapsen sijaishuoltopaikkaa tai arvioidaan, onko sijaishuoltopaikka lapsen edun mukainen sekä
- muissa tilanteissa, jotka liittyvät sijaishuollon täytäntöönpanoon.

Lastensuojeluviranomainen voi lausuntopyynnön yhteydessä antaa lausunnon kirjoittajalle salassa pidettävää tietoa siinä määrin kuin se on välttämätöntä tehtävän suorittamista varten.

2.11 Lapseen kohdistuneen seksuaali- ja pahoinpitelyrikoksen selvittäminen[22]

Lapsiin kohdistuneiden seksuaali- ja pahoinpitelyepäilyjen selvittämiseen tarkoitetuilla oikeuspsykiatrian yksiköllä on oikeus saada tutkimuksen tekemisen kannalta välttämättömät asiakirjat poliisilta, syyttäjältä ja tuomioistuimelta. Seuraavilla on velvollisuus luovuttaa tutkimuksessa tarvittavat tiedot tutkimusyksikölle:

- valtion ja kunnan viranomainen sekä muu julkisoikeudellinen yhteisö
- koulutuksen järjestäjä
- sosiaalipalvelun tuottaja
- terveyden- tai sairaanhoitotoimintaa harjoittava yhteisö ja toimintayksikkö sekä
- terveydenhuollon ammattihenkilö.

[22] Laki lapseen kohdistuneen seksuaali- ja pahoinpitelyrikoksen selvittämisen järjestämisestä (1009/2008) 4 §. Lakia ehdotetaan kumottavaksi ja säädettäväksi 1.1.2027 alkaen uusi laki lapsiin liittyvien rikosepäilyjen selvittämisessä avustavista terveydenhuollon yksiköistä. Hallituksen esitys 63/2026 vp ja asian käsittelytiedot eduskunnan sivuilla: https://www.eduskunta.fi/asiat-ja-aanestykset/valtiopaivaasiat/HE%2063%2F2026%20vp.

Tiedot luovutetaan tutkimusyksikön pyynnöstä maksutta ja salassapitosäännösten estämättä. Velvollisuus koskee kaikkia pyynnön kohteen hallussa olevia lasta koskevia tietoja ja selvityksiä, jotka ovat välttämättömiä tutkimuksen tekemiseksi.

Tutkimusyksikkö voi luovuttaa tutkimuksen aikana kertyneet tiedot tutkimusta pyytäneelle poliisille, syyttäjälle tai tuomioistuimelle ilman huoltajan suostumusta. Lapsen terveydentilaa koskeva loppulausunto voidaan salassapitosäännösten estämättä toimittaa lapsen psyykkisestä hoidosta vastaavaan terveydenhuollon toimintayksikköön, jos se on välttämätöntä lapsen tarvitseman hoidon järjestämiseksi.

3. SIVISTYSTOIMI JA OPISKELUHUOLTO

3.1 Tietojen luovuttaminen ja saaminen perusopetuslain nojalla

Salassapidon estämättä on oppilaan oppilashuoltotyöhön osallistuvilla oikeus saada toisiltaan ja luovuttaa toisilleen sekä oppilaan opettajalle, rehtorille ja opetuksesta ja toiminnasta vastaavalle viranomaiselle tiedot, jotka ovat välttämättömiä oppilaan opetuksen asianmukaiseksi järjestämiseksi.[23]

Oppilaan huoltajan tai muun laillisen edustajan suostumuksella voidaan opetuksen järjestämisen kannalta välttämättömiä salassa pidettäviä tietoja pyytää myös muilta tahoilta[24]. Suostumuksen tulee olla yksilöity ja kirjallinen.

Perusopetuksen järjestäjällä on tietyissä tilanteissa oikeus saada tietoja

- sosiaali- ja terveydenhuollon viranomaiselta
- muulta sosiaalipalvelujen tuottajalta
- terveydenhuoltopalveluiden tuottajalta ja
- terveydenhuollon ammattihenkilöltä.[25]

Tietoja on oikeus saada, kun ne ovat oppilaan opetuksen järjestämiseksi välttämättömiä. Tietojen välttämättömyyttä opetuksen järjestämisen kannalta on arvioitava jokaisessa yksittäisessä tapauksessa erikseen. Välttämättömiä tietoja voivat olla esimerkiksi terveystiedot liikunnanopettajalle.

Tiedot on oikeus saada salassapitosäännösten estämättä ja maksutta. Velvollisuus luovuttaa välttämätöntä tietoa koskee kaikkia sosiaali- ja terveyspalveluiden tuottajia riippumatta siitä, onko palveluntuottaja yksityinen tai julkinen yhteisö tai ammatinharjoittaja.

3.2 Tietojen saaminen varhaiskasvatuksessa[26]

Varhaiskasvatuksen järjestäjällä ja tuottajalla on salassapidon estämättä oikeus saada maksutta lapsen varhaiskasvatuksen järjestämiseksi ja tuottamiseksi välttämättömät tiedot

- opetustoimen viranomaisilta,
- sosiaali- ja terveydenhuollon viranomaisilta,
- muilta varhaiskasvatus-, sosiaali- ja terveydenhuoltopalvelujen tuottajalta sekä

[23] Perusopetuslain 40 §:n 2 mom.
[24] Perusopetuslain 40 §:n 4 mom.
[25] Perusopetuslain 41 §:n 4 mom.
[26] Varhaiskasvatuslain 41 §:n 1 mom.

- sosiaali- ja terveydenhuollon ammattihenkilöiltä.

Tietojen välttämättömyys on arvioitava jokaisen lapsen yksilöllisen tilanteen mukaan. Esimerkiksi lapsen terveydentilaa koskevat tiedot voivat olla välttämättömiä, jos lapsen sairaus on otettava huomioon lapsen varhaiskasvatusta annettaessa, jottei lapsen turvallisuus vaarannu.

3.3 Tietojen saaminen lukiolaissa[27]

Seuraaville tahoille on oikeus antaa pyynnöstä vastaanottajan tehtävien hoidon kannalta välttämättömiä opiskelijan terveydentilaa ja toimintakykyä koskevia tietoja salassapitosäännösten estämättä:

- oppilaitoksen rehtorille ja oppilaitoksen turvallisuudesta vastaavalle muulle henkilölle opiskelun turvallisuuden varmistamiseksi
- opinto-ohjauksesta vastaaville henkilöille muihin opintoihin ja tukipalveluihin ohjaamista varten
- opiskeluterveydenhuollosta vastaaville henkilöille opiskelijan terveyden ja turvallisuuden varmistamiseksi ja tarvittaviin tukitoimiin ohjaamista varten
- poliisille ja koulutuksen järjestäjän edustajalle, joka on ensisijaisessa vastuussa turvallisuusuhan selvittämisestä, välittömän turvallisuusuhan arvioimiseksi tai jos opiskelijan todetaan terveydentilan arvioinnissa olevan vaaraksi muiden turvallisuudelle.

3.4 Ammatillisen koulutuksen järjestäjän oikeus luovuttaa välttämättömiä tietoja

Ammatillisesta koulutuksesta annetussa laissa on erityissäännös tilanteista, joissa salassapidon estämättä voidaan antaa opiskelijan terveydentilaa ja toimintakykyä koskevia ja tehtävien hoidon kannalta välttämättömiä tietoja. Nämä tilanteet ovat seuraavat:

- rehtorille, johtajalle ja oppilaitoksen turvallisuudesta vastaavalle muulle henkilölle voidaan antaa tietoja opiskelun turvallisuuden varmistamiseksi,
- opinto-ohjauksesta vastaaville henkilöille voidaan luovuttaa tietoja, joita tarvitaan opiskelijan ohjaamisessa muihin opintoihin ja tukipalveluihin,
- opiskeluterveydenhuollosta vastaaville henkilöille voidaan luovuttaa tietoja opiskelijan terveyden ja turvallisuuden varmistamiseksi ja hänen ohjaamisekseen tarvittaviin tukitoimiin,
- työpaikalla järjestettävästä koulutuksesta vastaaville henkilöille voidaan luovuttaa tietoja, jotta voidaan varmistaa opiskelijan ja työpaikan henkilöstön ja asiakkaiden turvallisuus sekä
- poliisille ja sille koulutuksen järjestäjän edustajalle, joka on ensisijaisessa vastuussa turvallisuusuhan selvittämisestä, voidaan luovuttaa tietoja välittömän turvallisuusuhan

[27] Lukiolain 58 §:n 1 mom.

arvioimiseksi tai jos opiskelijan todetaan terveydentilan arvioinnissa olevan vaaraksi muiden turvallisuudelle.[28]

3.5 Tietojen luovuttaminen opiskeluhuollossa[29]

Oppilas- ja opiskelijahuoltolaki (1287/2013, ”opiskeluhuoltolaki”) koskee muun muassa perusopetusta sekä lukiolain ja ammatillisesta koulutuksesta annetun lain nojalla järjestettävää opetusta. Lain piirissä ovat kaikki lapset ja nuoret esiopetuksesta toisen asteen opintojen loppuun. Opiskeluhuolto on ensisijaisesti koko oppilaitosyhteisön ennaltaehkäisevää ja yhteisöllistä tukea.

Laissa määritellään hyvin yksityiskohtaisesti monialaisen yksilökohtaisen opiskeluhuollon toteuttamisen tavat sekä siihen liittyvät oikeudet saada ja luovuttaa tietoa sekä työn kirjaaminen. Säännökset sisältävät myös oppilaitoksen ulkopuolisten tahojen kanssa tehtävän yhteistyön.

Monialainen yksilökohtainen opiskeluhuolto, salassapito ja tietojen luovuttaminen

Yksittäisen opiskelijan tai tietyn opiskelijaryhmän tuen tarpeen selvittämiseen ja opiskeluhuollon palvelujen järjestämiseen liittyvät asiat käsitellään tapauskohtaisesti koottavassa monialaisessa asiantuntijaryhmässä. Asiantuntijaryhmään kutsutaan jäseniä opiskelijan tai hänen huoltajansa suostumuksella. Jos opiskelijalla ei ole edellytyksiä arvioida suostumuksen merkitystä, täytyy saada huoltajan tai muun laillisen edustajan suostumus. Suostumuksen on oltava yksilöity ja kirjallinen.[30] Muutoinkin yksilökohtaisessa oppilas- ja opiskelijahuollossa on otettava huomioon opiskelijan omat toivomukset ja mielipiteet. Ne on otettava huomioon hänen ikänsä, kehitystasonsa ja muiden henkilökohtaisten edellytystensä mukaisesti[31].

Alaikäinen voi painavasta syystä ja hänen ikänsä, kehitystasonsa, henkilökohtaiset ominaisuutensa sekä asian laatu huomioiden kieltää huoltajaansa tai muuta laillista edustajaansa osallistumasta itseään koskevan opiskeluhuoltoasian käsittelyyn. Sama koskee salassa pidettävien opiskeluhuollon tietojen luovuttamista. Kieltoa ei voida noudattaa, jos se olisi selvästi lapsen edun vastaista. Lapsen edun arvioi tässä yhteydessä opiskeluhuollon henkilöstöön kuuluva sosiaali- tai terveydenhuollon ammattihenkilö.[32]

Opiskelijan tai huoltajan (tai muun laillisen edustajan) suostumuksella asian käsittelyyn voi osallistua mm. tarvittavia opiskeluhuollon yhteistyötahoja[33] tai opiskelijan läheisiä. Monialaisen asiantuntijaryhmän jäsenillä on oikeus pyytää neuvoa opiskelijan asiassa tarpeellisiksi katsomiltaan

---

[28] Laki ammatillisesta koulutuksesta (531/2017) 109 §:n 4 mom.
[29] Katso myös Opetushallituksen ohje *Tietojen luovutus koulutuksesta opiskeluhuoltopalveluille* (https://www.oph.fi/fi/koulutus-ja-tutkinnot/tietojen-luovutus-koulutuksesta-opiskeluhuoltopalveluille) sekä THL:n ohje *Monialainen yksilökohtainen opiskeluhuolto* (https://thl.fi/ohjeita-ammattilaisille/monialainen-yksilokohtainen-opiskeluhuolto)
[30] Opiskeluhuoltolain 19 §:n 1 ja 2 mom.
[31] Opiskeluhuoltolain 18 §:n 1 mom.
[32] Opiskeluhuoltolain 18 §:n 2 mom.
[33] Opiskeluhuoltolain 19 §:n 2 mom.

asiantuntijoilta ja ilmaista heille siinä tarkoituksessa salassa pidettäviä tietoja julkisuuslain mukaisesti (tilanteet, joissa viranomainen voi luovuttaa tietoja, jos se on välttämätöntä tehtävän suorittamiseksi)[34]. Asiantuntijaryhmän jäsen ei lähtökohtaisesti saa käyttää ryhmän jäsenenä saamiaan salassa pidettäviä tietoja muuhun kuin yksilökohtaiseen opiskeluhuoltoon liittyvään tehtävään[35].

Henkilöillä, jotka osallistuvat opiskelijan yksilökohtaisen opiskeluhuollon järjestämiseen ja toteuttamiseen, on salassapitovelvollisuuden estämättä oikeus saada toisiltaan ja luovuttaa toisilleen sekä opiskeluhuollosta vastaavalle viranomaiselle sellaiset tiedot, jotka ovat välttämättömiä yksilökohtaisen opiskeluhuollon järjestämisessä ja toteuttamisessa.[36]

Oikeus saada opiskeluhuollon psykologi- ja kuraattoripalveluja sekä ohjaaminen muihin palveluihin

Opiskelijalla on oikeus saada riittävä tuki ja ohjaus hänen opiskeluunsa ja kehitykseensä liittyvien vaikeuksien ehkäisemiseksi ja poistamiseksi sen mukaan kuin opiskeluhuollon psykologi tai kuraattori arvioi. Tarvittaessa opiskelija on ohjattava saamaan muita opiskeluhuollon palveluja sekä muuta erityisen tuen tarpeessa olevia lapsia ja nuoria tukevaa toimintaa.

Yhteydenotto opiskeluhuoltopalvelujen saamiseksi[37]

Oppilaitoksen työntekijällä on tietyissä tilanteissa velvollisuus ottaa viipymättä yhteyttä opiskeluhuollon psykologiin tai kuraattoriin yhdessä opiskelijan kanssa. Samalla on annettava tiedossa olevat tuen tarpeen arvioimiseksi tarvittavat tiedot. Velvollisuus syntyy, kun työntekijä arvioi, että opiskelija tarvitsee opiskeluhuollon palveluita.

Jos yhteydenottoa ei ole mahdollista tehdä yhdessä, opiskelijalle on kuitenkin annettava tieto yhteydenotosta. Lisäksi hänelle on annettava mahdollisuus keskustella yhteydenottoon liittyvistä syistä määräajassa: viimeistään seitsemäntenä oppilaitoksen työpäivänä ja kiireellisessä tapauksessa samana tai seuraavana työpäivänä.[38] Opiskelijan huoltajalle tai muulle lailliselle edustajalle on annettava tieto yhteydenotosta, jollei muualla ole toisin säädetty. Ilmoitusta ei tehdä esimerkiksi silloin, kun alaikäinen on opiskeluhuoltolain 18 §:n 2 momentin mukaisesti pätevästi kieltänyt itseään koskevien tietojen antamisen huoltajalleen tai muulle lailliselle edustajalleen.

[34] Opiskeluhuoltolain 19 §:n 3 mom.
[35] Opiskeluhuoltolain 21 §:n 4 mom.
[36] Opiskeluhuoltolain 23 §:n 2 mom.
[37] Opiskeluhuoltolain 16 §
[38] Opiskeluhuoltolain 15 §

3.6 Tietojen luovuttaminen etsivälle nuorisotyölle[39]

Nuorella tarkoitetaan nuorisolaissa kaikkia alle 29-vuotiaita eli myös nuoria aikuisia. Etsivän nuorisotyön tehtävänä on tavoittaa tuen tarpeessa oleva nuori ja auttaa hänet sellaisten palvelujen ja muun tuen piiriin, joilla edistetään hänen kasvuaan ja itsenäistymistään sekä pääsyään koulutukseen ja työmarkkinoille.

Tietojen luovuttamiseen etsivälle nuorisotyölle on lähtökohtaisesti edellytyksenä nuoren suostumus. Salassapidon estämättä etsivälle nuorisotyölle *pitää* kuitenkin luovuttaa nuoren yksilöinti- ja yhteystiedot seuraavissa tilanteissa:

- koulutuksen järjestäjän on luovutettava tiedot muusta kuin oppivelvollisesta nuoresta, joka keskeyttää opinnot ammatillisessa koulutuksessa, lukiokoulutuksessa tai tutkintokoulutukseen valmentavassa koulutuksessa
- puolustusvoimien ja siviilipalveluskeskuksen on luovutettava tiedot nuoresta, joka vapautetaan varusmies- tai siviilipalveluksesta palveluskelpoisuuden puuttumisen takia tai joka keskeyttää palveluksen.[40]

Tiedot voidaan kuitenkin jättää luovuttamatta, jos käytettävissä olevien tietojen pohjalta sekä nuoren tilanne ja tuen tarve kokonaisuutena huomioituna arvioidaan, ettei nuori ole etsivän nuorisotyön palvelujen ja muun tuen tarpeessa.

Nuoren yksilöinti- ja yhteystiedot *voidaan* luovuttaa nuoren kotikunnalle etsivää nuorisotyötä varten seuraavissa tilanteissa:

- opetuksen järjestäjä voi luovuttaa tiedot perusopetuksen päättäneestä nuoresta, joka ei ole sijoittunut perusopetuksen jälkeisiin opintoihin
- koulutuksen järjestäjä voi luovuttaa tiedot oppivelvollisesta nuoresta, joka keskeyttää opinnot ammatillisessa koulutuksessa, lukiokoulutuksessa tai tutkintokoulutukseen valmentavassa koulutuksessa
- myös muu viranomainen ja Kansaneläkelaitos voivat luovuttaa tiedot nuoresta, jos ne arvioivat tehtävässään saamiensa tietojen perusteella, nuoren tilanne ja tuen tarve kokonaisuudessaan huomioiden, että nuori tarvitsee viipymättä tukea päästäkseen palvelujen ja muun tuen piiriin.

[39] Nuorisolain (1285/2016) 11 § ja 12 §. Katso myös opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisu *Ohje nuorten henkilötietojen käsittelystä etsivässä nuorisotyössä* (https://okm.fi/documents/1410845/4345832/OKM+Ohje+henkil%C3%B6tietojen+k%C3%A4sittelyst%C3%A4+etsiv%C3%A4ss%C3%A4+nuorisoty%C3%B6ss%C3%A4+2023+final.pdf/25c935e5-6c18-0cd1-05d6-7e86c7dcd400/OKM+Ohje+henkil%C3%B6tietojen+k%C3%A4sittelyst%C3%A4+etsiv%C3%A4ss%C3%A4+nuorisoty%C3%B6ss%C3%A4+2023+final.pdf?t=1707475966618)

Yksilöinti- ja yhteystietoja ovat nuoren nimi, puhelinnumero, sähköpostiosoite, osoite sekä tarvittaessa syntymäaika tai henkilötunnus taikka muu tieto, jonka perusteella nuori voidaan yksilöidä ja häneen on mahdollista saada yhteys.

Tietojen luovuttajan on etukäteen ilmoitettava nuorelle ja alaikäisen nuoren huoltajalle, että tietoja voidaan luovuttaa etsivää nuorisotyötä varten. Jos tehdään lastensuojeluilmoitus tai yhteydenotto sosiaalihuoltoon, tietoja ei tarvitse luovuttaa nuorisolain nojalla.

4 MENETTELY TIETOJEN PYYTÄMISESSÄ JA LUOVUTTAMISESSA

Pyyntö saada salassa pidettävä asiakirja on yksilöitävä riittävästi, jotta voidaan selvittää, mihin tietopyyntö kohdistuu. Pyyntö on salassa pidettävien tietojen osalta perusteltava. Jos pyyntö kohdistuu julkisiin henkilötietoihin, tietojen pyytäjän tulee myös näissä tilanteissa antaa tietoja luovuttavalle viranomaiselle riittävät tiedot tietopyynnön ratkaisemiseksi[41]. Pyytäjän on ilmoitettava tiedon saamiseen oikeuttava peruste, tietojen käyttötarkoitus ja tarvittaessa selvitys, miten tietojen salassapidosta huolehditaan. Pyydettäessä on toimitettava muutakin lisäselvitystä.

Tietojen antamisesta päättää se viranomainen, jonka hallussa asiakirja on. Tiedon asiakirjan sisällöstä antaa se henkilöstöön kuuluva, jolle viranomainen on tämän tehtävän määrännyt tai jolle se hänen asemansa ja tehtäviensä vuoksi muuten kuuluu.

Jos päätetään, ettei tietoa luovuteta, on päätös perusteltava. Lisäksi kielteisen päätöksen yhteydessä on ilmoitettava muutoksenhausta. Pyydetty tieto on annettava mahdollisimman pian. Yleinen käsittelyaika on kaksi viikkoa pyynnöstä, mutta salassa pidettävien tietojen osalta aikaa voidaan pidentää kuukauteen. Päätökseen voi hakea oikaisua viranomaiselta, esimerkiksi hyvinvointialueelta. Oikaisuvaatimukseen annettuun päätökseen voi hakea muutosta hallinto-oikeudelta ja edelleen korkeimmalta hallinto-oikeudelta.

Valituksen saa tehdä sekä kielteisestä päätöksestä että siitä päätöksestä, jossa tietoja on pyynnöstä päätetty luovuttaa. Esimerkiksi kun on jouduttu luovuttamaan henkilön yksityisyyttä koskevia tietoja toiselle viranomaiselle, voi kyseinen henkilö valittaa tietojen luovuttamisesta. Jos rekisteröity henkilö epäilee, että rekisterinpitäjä käsittelee henkilötietoja tietosuojasäännösten vastaisesti, on mahdollista ilmoittaa tietosuojavaltuutetulle.

[41] Julkisuuslain 13 §